

*Egyes levelek
más zsemlé*

*Közigazgatásról és
Közigazgatásügyi törvény
Közigazgatásról és
Közigazgatásügyi törvény
Közigazgatásról és
Közigazgatásügyi törvény*

A vizsgáztatásról.

(Működéséről)

Sp. 983. 17288

I. A vizsgák a közigazgatás mai szervezetében nagy szerepet játszanak. Ez szükségszerű következménye egyrészt a hivatásos közzolgálat rendszerének, amely az embereket 35-40 évre állandóan alkalmazza. Ha tehát az embereket a közigazgatás nem akarja változtatni, a tudásuk gondos megállapítására van szükség egyrészt a kiválasztásnál, másrészt közszolgálatuk fontos fordulópontjain. Másrészt következménye a közigazgatás feladatai szélesbülésének és a különböző feladatok megoldásához szükséges ismeretek szaporodásának. A közigazgatás a szükségességet belátva sokféle vizsgát rendszeresített és egyre rendszeresít is. A vizsgákat évenként a jelöltek ezrei teszik le, nagyszámú vizsgabizottság előtt, amelyek tagjainak száma bizonyára szintén eléri a többszret. ^{szókrat.} Ezért feltűnő, hogy a vizsgáztatás kérdésével foglalkozó tanulmányt az irodalom nem ismer, ezen a kérdéscsoporton nem, sokat gondolkozunk és az e téren szerzett tapasztalatokat sem nem gyűjtjük, sem ki nem értékeljük, pedig az egész vizsgarendszer értéke teljesen a cenzorokon fordul meg. Alig képzelhető, hogy a cenzorok felfogása és gyakorlata közt a vizsgáztatásra vonatkozólag nagy eltérések ne legyenek, ha közös alapelveket ki nem dolgozunk és elfogadtatni nem igyekszünk. Enélkül pedig a közigazgatás egyrészt nem éri el a vizsgáztatással azt, amiért a vizsgákat rendszeresíti, másrészt pedig a jelöltek sem tudják, nem ismerik a követelményeket és nem tudják magukat mihez tartani.

A közigazgatás színvonalára legnagyobb jelentőségű a fogalmazási kar számára 1931-ben rendszeresített és 1934-ben mai alakjára módosított gyakorlati közigazgatási vizsga. Ez a vizsga feltételezi az egyetemi szigorlatok előzetes letételét és értelmét, valamint módzatait sem lehet azoktól teljesen függetleníteni. Az összes jelöltek egyetemi szigorlati tapasztalatokkal jönnek erre a vizsgára, azok anyaga tekintetében is sok érintkezés van. Ezért a vizsgáztatás szempontjai az egyetemen és a gyakorlati szakvizsgán sok tekintetben közösek. Ezeket a szempontokat igyekezem az alábbiakban rendszerbe foglalni, hogy azok tisztulása megindulhasson és a közigazgatási vizsgák tekintetében egységes követelmények kialakítása mielőbb megvalósulhasson.

II. A jelöltek. Az összes egyetemi és közigazgatási vizsgák közös vonása, hogy jelöltjeik nem iskolás gyermekek, hanem meglelt emberek, tulnyomórésziük férfi és azok közt is sok katona-viselt, sőt harcteret-járt ember van. Az egyetemi hallgatókkal szemben sem lehetséges más megítélés, minthogy őket az egyetem felnőtteknek tekinti, amikor fogadalommal és dékáni kézfogással iktatja be az egyetem polgárai közé, nem pedig a szülők iratják be őket. Az egyetemen nincs intő, sem szülői értekezlet. Minde azért, mert az egyetem abból indul ki, hogy a hallgatói önmagukért felelősek. Lényeges körülmény az is, hogy mind az egyetemi szigorlatok, mind a közigazgatási vizsgák a jelölt által választott időpontban tehetők le. Nincsenek időhöz kötve. Tehát a jelöltnek nem lehet mentsége a készületlenség. Ha akkor jelentkezik a vizsgára, amikor készültége még nem érett, akkor judiciumhiányról tesz tanuságot. Aki egyetemi szigorlatot tesz, hogy a diplomát megszerezze, az ezáltal a nemzet legmagasabb szellemi rétegébe, a nemzet vezetőinek sorsára ^{sorsára} öhajjt bejutni. Aki pedig közigazgatási vizsgát tesz, annál feltehető, hogy egy életen át a közszolgálat tagja lesz, ákinek működése kihatással van embertársai sorsára. Ezért a szigorlóknak, akik már bebizonyították készületlenségüket, szoktam azt mondani, különösen, ha egyenruhában jelennek meg, hogy ha a harctéren, csapatjuk élén egy helyzetet olyan tévesen ítélnék meg, mint azt, hogy szabad volt-e szigorlatra jelentkezniök, az egy csomó magyar embernek az életébe kerül. E szerint ítélik meg saját felelősségüket akkor, ha könnyelműen, vagy éretlenül jelentkeztek vizsgára. *Ugyan*
vonalhoz a gyakorlati vizsga jelöltjeire is.
Ez tehát azt jelenti, hogy az egyetemi és a közigazgatási vizsgáknál érzelmességnek, vagy lágvsnivűségnek nincs helye. A mértéket nem a jelölt készültége, hanem a vizsga célja szabja meg. Az a cenzor, aki a jelölt javára engedményt tesz, azt csak a nemzet kárára teheti.

III. A cenzorok. Feladatuk annak elbirálása, hogy a jelölt a vizsgának közérdekből megállapított színvonalát megüti-e. A cenzor olyan mértéket köteles alkalmazni, amely nem tőle függ, hanem amely számára is meg van állapítva. Feladata tehát a bíróéhoz hasonló, aki a jogszabályt alkalmazza, vagy a versenybíróra, aki tárgyilagosan és igazságosan megállapítja a teljesítményt és a sorrendet. A vizsga szellemi torna, ahol a cenzornak ugyanaz a feladata, mint a versenybíróé. Ha a magasugró lesodorta a rudat, akkor a bíró az ugrást semmiféle magyarázattal el nem fogadhatja, mert a *néző* közönség is tiltakoznék ellene. Ugyanigy a vizsgai cenzor is kötve van a követelményekhez, mert ha "kegyelmet gyakorol", azaz némely jelölttel szemben önkényesen leszállítja a követelményt, akkor átlépi a hatáskörét, ami ellen tiltakoznak a vizsgát hallgató jelöltek, ha kifejezést ennek nem is adhatnak és tiltakozik a nemzet, amelynek rovására történt az engedékenység.

A követelménynek egységes és ~~állandó~~ megállapításából folyik az, hogy, ha egy jelölt megbukik és pótvizsgát tesz, ezáltal az elnézésre vagy enyhébb megítélésre nem szerez igényt. A második, részben harmadik vizsgán a követelmény nem kisebb, mint az első. Azért bukott meg, mert teljesítménye először kevés volt, teljesítményét fokoznia kell, csak akkor mehet át, ha eléri azt, amit mások az első ízben produkáltak. ^P A sportverseny hasonlatát használva azt szoktam a jelölteknek mondani, hogy az államszámviteltani vizsgán 120 cm, az egyetemi szigorlaton 160 cm, és a közigazgatási gyakorlati vizsgán 180 cm-t kell ugrani a jelöltnek; ha ennyit nem tud ugrani, megbukik. Mindaddig megbukik, amíg ennyit nem tud teljesíteni és a cenzor ezt csak konstatálja, de nincs joga némelyekkel szemben a követelményt 180 cm. helyett 150-re leszállítani, azért mert a jelöltet "sajnálja", vagy mert ^m utoljára ismétli a vizsgát, s több lehetőséget a szabály már nem enged. A megállapított követelmény minimum, a vizsgán csak az mehet át, akinek feleletére lehet azt mondani, hogy az elégséges, mert ami nem elégséges, az "elégtelen". Aki a szigorlaton 160 cm-t nem tud ugrani, nem lehet elégséges.

Jobb osztályzatok arra szolgálnak, hogy a minimum fölötti teljesítmények megfelelő elismerést nyerjenek. A jobb osztályzatoknál is azonban állandó és egyenlő követelményeket kell alkalmazni. Ezért csodálkozással hallom olykor azt a nézetet, hogy "ha a cenzor valakit meg akar buktatni, azt meg is tudja buktatni." Ez a mondás ugyanis szintén arra a helytelen gondolkodásra vall, hogy a cenzor tetszésétől függ a követelmény. Ezzel szemben a vizsga céljának helyes felfogásából az következik, hogy állandó, standard követelmény a mérték, és aki azt tudja, az biztos lehet az eredményről. Megvan a standardja az elégségesnek éppúgy, mint a jónak, jelesnek és a kitűnőnek. Amint a cenzor önkényesen nem térhet el a standardtól lefelé, a jelölt javára, éppúgy nem térhet el a standardtól felfelé sem, a jelölt rovására. Nem buktathat meg valakit olyan anyag kérdésével, amit soha nem kérdezőnk, s amit ezért a vizsga anyagához tartozónak nem kellett a jelöltnek tekintenie. Ugyanigy nem foszthat meg valakit a jó jegytől olyan anyag kérdésével, amelyet csak tőle kívánnék. Ez természetesen nem zárja ki azt, hogy a szigorlatnál a cenzor szembavegye a jelölt tanulmányi múltját: alapvizsgáit, kollokviumait / nem volt-e mezei jogász?/ és előző szigorlati eredményeit, valamint a gyakorlati közigazgatási vizsgánál a jelölt szolgálati minőségét. E tekintetben is azonban az egyenlő eljárás helyes, minden cenzor egyformán járjon el és így minden jelölt egyenlő "chance"-~~sz~~al vizsgázzék.

(Mivel minden vizsgán több bizottság lehetséges, különös gondot kíván annak biztosítása, hogy a követelmények az összes bizottságok előtt ugyanazok legyenek.)

P. S. helyet nem az, mint a koradók iratti végrehajtásnál, ahol az első a lefoglalt tárgyat az első árverésen csak a becsértéknek legalább háromnegyedéért adják el, a második árverésen azonban a legtöbbet ítéző megkapja, bármily alacsony árat is kínál.

IV. A kérdezés módja. A kérdezés célja, hogy a jelölt szellemi színvonalát a kérdezett tárgy tekintetében megítélhessük. A jelölt feleleteiből a cenzor nemcsak annyit tud meg, mint amit az szavakkal kifejez, hanem a feleleten keresztül belelát a jelölt szellemi műhelyébe, képet kap a műveltségéről, fogalmat kap felfogása minőségéről, gondolkodásának gyorsaságáról és precizitásáról, memóriájának terjedelméről is, nem pedig csak a kérdezett szaktárgy szorosán vett anyagáról. ^{való jelölésért,} A kérdezés tehát a cenzor részéről való erőfeszítés ~~jele~~ arra, hogy a jelölt egyéniségét, szellemi képességeit és szakszerű készültségét minél alaposabban megismerje. Ezért a kérdezés módja ahhoz igazodik, hogy a jelölt a kérdésekre hogyan viselkedik. Az első kérdések arra szolgálnak, hogy a cenzor a jelölt egyéniségének és szellemi képességeinek megítélésére általános tájékozást kapjon, amely a kérdés további módjára kiindulásul szolgál. A gyakorlott cenzor az első feleletekből már rendszerint tudja, hogy olyan kvalitású emberrel áll-e szemben, aki elégséges, vagy olyannal, akitől kitünő eredményt várhat. A kérdezés alatt eldőlhet az, hogy nem üti meg az elégséges színvonalat, vagy, hogy jót is érdemel, vagy az, hogy nem kitünő, hanem csak jeles lesz az eredmény, de nagyobb ingadozások ritkák. A további kérdések azután arra szolgálnak, hogy a cenzor, mint az orvos a testtel teszi, lekopogtassa a jelölt agyát: ad neki összefoglaló kérdést, amelyre adott válaszából láthatja, hogy van-e az anyag fölött teljes áttekintése, ismeri-e a rendszert, hogy miből készült /könyvből/ ^{lehet} jó könyvből vagy rossz könyvből stb./. Ha a jelölt válaszában nagyobb szellemi dimenziókat mutat, akkor a témában elmélyedni, fokozatosan haladni a részletek felé, megállapítva a jelölt készültségének terjedelmét a részletek tekintetében, valamint azt, hogy mennyire uralkodik az anyag fölött, csak adatokat, tételes jogot ~~is~~ tud-e vagy alapos jogi műveltsége van-e és feltalálja-e magát, tud-e kombinálni, gondolkodni. Akár jól megy, akár nem jól megy a felelés, ennek a témának a körében, nem lehet a vizsgát befejezni egyetlen témára vonatkozó kérdezés alapján, hanem több témára kell áttérni, hogy megállapítható legyen, vajjon a jelölt a vizsga tárgyának egész anyagát megtanulta-e? Ha a jelölt nem tud egyes kérdésekre felelni, akkor is más témára kell áttérni, mert ha ugyanazt a témát kérdezem tovább a részletekben, amelynek főbb vonásait nem tudta, akkor már használható választ tőle ugye sem várhatok és másrészt a jelölt azt fogja érezni, hogy rosszindulatból nyargal a cenzor olyan kérdésen, amiről kiderült, hogy ugye sem tudja. A készületlen vagy tehetségtelen jelöltet sem szabad megbuktatni egyetlen témának a feszegetése után, hanem az anyag különböző részeire vonatkozó kérdések után, úgyhogy ő maga is érezze, hogy teljesen átvilágították és így derült ki ^{az} üressége.

Ezért azt hiszem, hogy az a nézet, hogy " a legjobb kérdezési mód a szintetikus kérdezési rendszer" /Magyar Közigazgatás, 1943. március 7. 2. lap/ ^{szólam}

általánosan nem érvényes, hanem csak abban a keretben lehet helye, amely a vizsgára ~~rendelkezésre~~ ^{marad} álló időn belül ~~lehetőséget ad~~ különböző más témáknak kellő számban való kérdezésére ~~mellett~~.

Abból, hogy a kérdezés célja a jelölt képességeinek és készségeinek megállapítása, következik, hogy a cenzor minden olyan beszédetől tartózkodjék, amely nem ezt a célt szolgálja. Vannak példák arra, hogy a cenzorok a rossz feleletet kijavítják és a vizsgán magyaráznak és tanítani igyekeznek. A vizsgán azonban tanításnak már nincs helye, sem pedig tanulásnak. A kérdések ~~legy~~ legyenek világosak és rövidek. A kérdésnek olyannak kell lennie, hogyha a jelölt tanult, arra ráismerjen és megadhassa a választ. Ha a kérdés jól van feltéve, nincs szükség sok magyarázó kérdésre, sem egyéb beszédre. Ha a jelölt magasabb színvonalon áll és ha nem puskából készült, akkor nem tömondatokban fog felelni. Ilyenkor időt kell adni neki összefüggő előadásra, fejtegetésre. Ez azonban nem jelentheti azt, hogy másról beszéljen és ő vezesse a vizsgát, ne arról beszéljen, amit kérdeztek tőle, hanem arról, amit tud. A kísérlet a jelölt részéről arra, hogy mielőtt a feltett kérdésre kimerítő választ adott volna, más tárgyra térjen át, ~~in Rednerstücken~~ fényt vet a jelölt egyéniségére, a gyakorlati szakvizsgánál a tisztviselő jellemére.

A kérdezés során a cenzornak rendszerint sikerül a jelölt egyéniségéről eléggé határozott, plasztikus képet kapnia. A cenzor feladata az, hogy ezt a képet kiváltsa és rögzítse. A kérdezés tükör tartása a jelölt elé, amely tükörben a jelölt nem tud mást mutatni, mint önmagát.

A kérdezés ~~anonban~~ nem könnyű. A cenzor részéről nemcsak az anyag teljes ismeretét, tehát szaktudást, hanem a vizsgáztatás céljáról és technikájáról való határozott és megállapodott nézeteket, tapasztalatot és pszichológiai biztonságot kíván. A határozottság és állandóság különösen fontos a követelmény mértéke tekintetében. Gyakran, különösen amikor torlódnak a vizsgák /félévek végén, vagy előléptetések előtti időkben/, sok a készületlen jelölt, aki nem fordított elegendő időt a készülésre, nem tanult tankönyvből és a forrásokból, hanem u.n. puskából, ~~vagy éppen~~ kérdés-feleletekből. Mindez kísérlet a vizsga színvonalának lenyomására, arra, hogy 180 cm. helyett legyen elég 140, vagy 130 cm. A cenzornak ilyenkor kell szilárdnak lennie és ellenállni a színvonal leszállításának. Az „elégséges” színvonala nem a jelöltek készségeinek átlagánál van, hanem a kitűzött objektív magasságon, amelyet a közérdek határoz meg. Az a tapasztalat, hogyha a cenzorok igénye magas is, de következetes és állandó, a jelöltek azt hamar tudomásul veszik és igazodnak hozzá. A bukásoknak híre megy és annak is, hogy miből kell készülni, de a jelöltek az igényhez csak akkor tudnak alkalmazkodni, ha az következetes és állandó. Ha a bukás szeszélynek vagy véletlennek a következménye, mert a cenzorok közt és a követelményeik közt nagy a különbség, akkor nem a magasabb követelményhez fognak alkalmazkodni, hanem minden lehető eszköz felhasználásával a szigorubb cenzort el akarják kerülni. ~~Ugyanez a törekvés~~ ^{Ugyanez a törekvés} ~~avattára pályázókhoz, amiké kitűntetés belértékének de~~ ^{valválására, veszi} ~~alkalmoz~~

Mindebből következik, hogyha van enyhe cenzor és szigorú cenzor közt különbség, az hiba a vizsga szervezetében. Akárki is a cenzor, a követelménynek ugyanannak kell lennie, és a kérdés módjának olyannak kell lennie, hogy aki készült, az biztosan átmenjen, *de* aki nem készült, az biztosan megbukjék.

A jó cenzor tehát nem a lágyszívű, ~~cenzor~~, a keveset kívánó ~~cenzor~~, hanem a kiszámítható és igazságos cenzor. Aki lágyszívű, akinek nincs határozott mértéke, hanem a jelölt képessége szerint szállítja le a követelményeket, mert "nincs szive buktatni", az nem jó a jelölt szempontjából sem, mert ha az ^a pályája elején nem tanult és jó alapokat nem szerzett, annak kárát fogja vallani mindvégig, de az ilyen cenzor nem jó a köz szempontjából sem, mert meghiúsítja a vizsga célját, és olyanokat szabadít a közéletre, akik a köz érdekében felállított követelményeket nem érik el.

Mivel nem könnyű feladat az egy cenzornak rendelkezésére álló átlag fél óra alatt a jelölt egyéniségének helyes megítélése, kerülni kell minden olyan eljárást, ami ezt nehezítené. A jelöltnek igénye van arra, hogy ~~vele egyénileg foglalkozzanak és~~ a cenzor egyszerre egyedül ő vele foglalkozzék. A csoportos vizsgáztatás nehezíti az egyéniségek izolálását. Ezért is tiltja mind a szigorlati szabályzat, mind a gyakorlati közigazgatási vizsga szabályzata. A szabályzatok a cenzorokból alakítanak bizottságokat; ennek éppen ellenkezője ~~és ezért teljesen szabálytalan az, ha előfordul, hogy némely egyetemi cenzor a jelöltek csoportosan ülteti le szigorlatra, s így azokból alakít "bizottságot."~~ *szabálytalanul*

Az osztályozás terén a követelmények állandósítása abban nyilvánul meg, hogy a jelöltet a vizsga hallgatósága épúgy ítéli meg, mint a cenzor. Köztük csak az a különbség, hogy csak a cenzor véleménye ~~irányadó és osztályzatát csak az~~ irhatja be *a véleményét.*

VI. A vizgabizottság. Mivel minden vizsgánál oly nagy a jelöltek száma, hogy párhuzamos vizgabizottságokat kell alakítani, az a fontos feladat áll elő, hogy biztosítva legyen az összes bizottságok azonos színvonala, ne legyen a követelmény az egyiknél több, mint a másiknál. Az erről való gondoskodás elsősorban a vizgabizottságok elnökeinek /egyetemen a dékánoknak/ a feladata, de ennek biztosításában közre kell működniök az összes cenzoroknak is. Az ilyen irányú erőfeszítés azonban elég hiányosnak mondható.

A hiányosság oka elsősorban az, hogy mint a bevezetésben is említettem, kevesen gondolkoznak a vizsgáztatás problémáin, mindenesetre kevesebben, mint ~~ahány cenzor van, mint~~ ahányan vizsgáztatnak. De kérdés, hogy azok is, akik ezen gondolkoznak, egyenlő eredményre jutnak-e. Erre vonatkozó közlések és megnyilatkozások alig vannak és azok is inkább töredékesek és ötletszerűek. Arról pedig nincs tudomásom, hogy a vizgabizottságok tagjait, azok elnökeit rendszeresen összehívják a vizsgáztatási ^{irányelvek} ~~követelmények~~ ~~szabályzat~~ egységes megállapítása végett. Az pedig e nélkül el nem érhető.

Angliában és Amerikában látjuk annak a bizonyítékát, hogy a vizsgáztatás külön problematikáját és annak fontosságát felismerték. Mindkét államban állandó és nagytekintélyű Civil Service-Commissionok, ^{vannak} amelyek feladata, hogy a vizsgáztatási módszerek állandó tökéletesítéséről gondoskodjanak, és a legjobb módszereknek a vizsgáztatásokon való alkalmazását biztosítsák. A Civil Service Commissionok összeállításánál különös gondot fordítanak azoknak pártoktól és bármely más befolyástól való függetlenségére.

A fent mondottakból kitűnik, hogy a vizsgáztatás nem könnyű feladat és az a cenzoroktól, egyéb követelményeken kívül vizsgáztatási tapasztalatot is kíván. Nehezen lehet tehát jó vizsgáztató az, aki ritkán és keveset vizsgáztat. A vizsgabizottságok száma viszont, különösen a gyakorlati közigazgatási vizsgánál, igen nagy. Ez nem válik a vizsgáztatás előnyére. A cenzorok kijelölése sem kizárólag aszerint történik, hogy ki milyen cenzor, hanem rangsor és presztízsszempon^{teremt}tok ^{és a me lékjövdelem kérdése is rendszerint velezár.} A bizottságok elnöksége sem mindig használja fel az összes lehetőségeket, amelyek rendelkezésére állnak, a vizsgáztatás egyöntetűen magas követelményeinek és a legjobb irányelvek követésének biztosítására.

Maga az idő múlása nem elég az egységes és helyes irányelvek kialakítására, ahhoz a bizottság tagjainak gyakori érintkezésére, nézeteik összeegyeztetésére, pozitív ^{erősítésre} ~~szükség~~ van szükség, amit az elnök könnyen tud kezdeményezni, irányítani és gyorsítani. Itt érdemes utalni azra a különbségre, amely a szigorlatokon kérdező egyetemi tanárok, valamint a gyakorlati közigazgatási vizsgabizottság tagjai közt fennáll. Az egyetemi tanárok karukban zárt életet élnek, egymással állandóan érintkeznek és köztük a vizsgáztatás irányelvei és a követelmények tekintetében, részben hagyományokon is nyugvó egyöntetűség és állandóság fejlődik ki. Ha nincs is teljes egyenlő mérték a különböző egyetemek között, meglehetősen állandó az igények tekintetében való különbség. A jelöltek és a közvélemény között is kifejlődik egy közismert értékelés arról, hogy melyik ^{egyetem} ~~az~~ a szigorubb, melyik ~~az~~ az enyhébb vizsgáztatás tekintetében. Ezzel szemben a gyakorlati közigazgatási vizsgabizottság tagjai jórészt nem is ismerik egymást, különböző hatóságoktól, vagy az egyetemekről kerülnek ki és ha nézeteik a közigazgatás kérdéséről eredetileg különbözők, alig történik valami azoknak az összehangolására, kiegyenlítésére, tradíció^{kkal} kialakítására. Akik látják azt, hogy e téren a fejlődés nem kielégítő, abban keresnek vigasztalást, hogy majd meg fog ez változni akkor, amikor már a bizottságnak nagy része olyanokból fog kikerülni, akik maguk is letették már a gyakorlati közigazgatási vizsgát. A cenzorok közt ezek már kezdenek szaporodni. Ez azonban szintén csak annyi garanciát nyújt a fejlődésre, hogy ezek a cenzorok saját vizsgázásuk idejéből emlékezhetnek olyan tünetekre, amelyeket kifogásolandónak találtak és talán maguk ezért kerülni óhajtanak. Nyilvánvaló azonban, hogy ez sem elég a megnyugtató fejlődés biztosítására.

Fontos kérdés, amellyel szemben a vizsgák céljának biztosítása érdekében az összes cenzoroknak egyöntetűen kell állástfoglalniuk, a protekció kérdése. A protekció a parlamenti rendszer általános kísérő jelensége. A párisi képviselőház folyosóján láttam, hogy a képviselők íróasztalain nyomtatott hivatalos levélpapírok voltak ~~ritegve~~ részben a következő nyomtatott szöveggel: „Miniszter Ur! Van szerencsém nagybecsű figyelmébe ajánlani ...,” tehát hivatalos blanketta volt a protekció gyakorlására. A vizsga azonban nem politikai kérdés. Rámutatott arra, hogy Angliában és az Amerikai Egyesült Államokban különös gondot fordítanak arra, hogy a vizsgákat politikai és más hivataln befolyásoktól elszigeteljék. Pedig Anglia a parlamentarizmus szülőhazája. Ebből ~~magából~~ jogosult az a következtetés, hogy a protekció valószínűleg csak az elkorcsosult parlamentarizmus tünete.

A cenzor szerepe, mint azt kimutattuk, a bíróhoz hasonló. Objektív mértéket pártatlanul kell alkalmaznia. A jelölt produkálja magát, a cenzor a tényeket ^{csak} konstatálja és azokat mindenkivel szemben egyenlő mértékkel értékeli. Amint mindenki elismeri azt az erkölcsi és jogi követelményt, hogy a bírót befolyásolni, bírónál protekciót gyakorolni, sőt egyáltalában a bírót csak informálni is tilos, az épúgy megengedhetetlen a vizsgáztató cenzorral szemben. Aki egy cenzornál valamely jelölt érdekében bármilyen formulázással protekciót alkalmaz, az meggyanusítja a cenzort azzal, hogy nem pártatlanul bíraskodik, mert ha ezt nem tételéznél fel, a protekciónak nem volna értelme. A magam személyében a protekciót mindig úgy is érzem, mint a legsúlyosabb inzultust velem szemben, mert a cenzor jellemét érintő gyanúsításnak tekintem azt, hogy kapható ugyanannak a jelöltnek többféle mértékkel való elbírálására: szigorubból mér, ha nem protegálják, és enyhébbel, ha protegálják és hozzá ~~feltételezik azt, hogy~~ mivel a vizsgák mindig nyilvánosak és rendszerint jelöltek elől álló nagyszámú közönség előtt folyóak, a protektor a cenzortól azt kívánja, hogy az osztályozásban következetlen legyen, amit a hallgatóság is észrevesz és másként nem magyarázhat, mint a cenzor elmebeli, vagy jellembeli gyengeségével. Mindkét eset összeegyeztethetetlen, azzal a tekintéllyel, amellyel birnia kell annak, akit a közhatalom bírónak jelöl ki fiatalágának azzal az elitjével szemben, amely az egyetemi diplomával a nemzet szellemi vezető rétegébe, vagy a nemzet sorsára különleges befolyást adó közzolgálatba lépnek.

A magam részéről megtaláltam a protekció elleni teljes védekezés módját. Elsősorban négyeszközt nem vizsgáztatok. A vizsga megkezdése előtt a jelöltet mindig felszólítom, hogy hívjon be hallgatóságot, amely esetben pedig eleinte protegáló leveleket kaptam, ^{art} a vizsga végén mindig nyilvánosan szóváltattam, a protektor nevének közlésével. (Ha a jelölt el volt készülve, azt kérdeztem, hogy miért volt szüksége ajánlásra. Ha pedig nem volt elkészülve, akkor megkérdeztem, hogyan tételézhette fel, hogy őt nem buktatom meg a teljesítmény elégtelensége miatt, amiért másokat megbuktatok.) Olyan protekciókban nem hiszek,

amelyek a jelölt tudta nélkül történnek, ezért mindig feltételezem a jelölt részéről is a velem szemben való sértő szándékot. Ezt az egyetemen a hallgatóság tudja is. Ha valaki protekciót mégis igénybe vesz, ezzel már bizonyítékát adja annak, hogy a mezei jogászok közé tartozik. Már hosszú idő óta nem is kaptam ajánló levelet. Ha pedig valaki mégis megkísérel ilyet hozzám intézni, azt a választ kapja, hogy csak egyféle mértéket ismerek, mivel pedig ajánló levele azt mutatja, hogy ő a pártatlanságomban kételkedik, kijelentem, hogy jelöltjét csak abban az esetben fogom kérdezni, ha a protektort ott látom a hallgatóság soraiban. Erre mindig megjön vizsga előtt az újabb levél, amelyben a protektor szégyenkezve visszavonul.

~~Ezért merem mondani, hogy a protekció ellen van védekezés.~~

A vizsgáztatásnak tehát vannak problémái. Itt is össze kell tudni egytetni a ^{három} ~~három~~ tényezőket a szempontjait, akik a Körorolgalathoz érdekelve vannak a ~~szolgálatadóját~~ a körorolgalati alkalmasságot is a köronsegit. ^{ez} ~~ez~~ a fő szempont, amely a ceurookat is lejjobban elijantja, ha illandóan nemük előtt tartják.

(névét megérdemlő minden) Magyar Toltán
 "Ér a nemélyreti politika" szempontja."

L. Heró: Magyar Döngingetés. 1942. 425. l.